

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

МІЛЕТИЧ ОЛЬГА ОЛЕГІВНА

УДК 340.12

**ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ
АСПЕКТ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, Заслужений юрист
України
ОНИЩЕНКО Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького,
завідувач відділу теорії держави і права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЛАДИЧЕНКО Віктор Валерійович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства;

кандидат юридичних наук
ПОЛЯНСЬКИЙ Тарас Тарасович,
Львівський національний університет імені Івана
Франка, доцент кафедри адміністративного та
фінансового права.

Захист відбудеться 13 лютого 2015 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.18 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 12 січня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю. В. Плахтій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасній юриспруденції наразі спостерігається тенденція до актуалізації вивчення загальнотеоретичних аспектів категорії «зловживання правом». Проте варто визнати: у загальній теорії держави і права ця проблематика не може вважатися достатньо вивченою та розробленою.

Теоретична концепція категорії «зловживання правом» та способів його подолання у науці досі не сформована. Узагальнюючи науковий досвід попередників, маємо зауважити, що сучасні дослідження у світлі науково-теоретичних і практичних потреб вимагають нових підходів і методів вивчення проблеми.

Існує нагальна необхідність переходу у вивченні зловживання правом від спеціально-галузевої площини до загальнотеоретичної. Обмежена кількість загальнотеоретичних наукових праць, присвячених основним закономірностям виникнення, еволюції, функціонування зловживання правом, не надає змоги всебічно осягнути правову природу явища та виявити на системному рівні шляхи подолання та запобігання даному негативному явищу у суспільстві. Тому, проблема зловживання правом потребує проведення її сучасного комплексного дослідження.

Зазначене підтверджується наявністю відповідних наукових публікацій, які відображають доктринальні позиції авторів різних часів. Серед сучасних правників слід акцентувати увагу на працях таких вчених, як: О. Бакалінська, Д. Кирилюк, І. Лукін, О. Стефанчук та ін. На вітчизняних теренах уперше наукову оцінку явищу зловживання правом дали: В. Доманжо, І. Покровський. Серед європейських учених ця проблема була предметом аналізу таких французьких науковців, як: Ж.-Л. Бержель, Л. Жоссеран, М. Планіоль, Ж. Ріпер, Р. Салейль. Вагомий внесок у започаткування окремих аспектів учення про зловживання правом зробили: А. Баришева, Г. Гаджієв, В. Грибанов, М. Бару, С. Братусь, В. Ємельянов, С. Зайцева, О. Іоффе, В. Крусс, О. Малиновський, О. Поротікова, В. Рясенцев, О. Рогач, М. Самойлова, А. Смірнова, А. Смітюх, М. Стефанчук, Т. Яценко.

Загальнотеоретичний аналіз тих чи інших аспектів явища зловживання правом проводили в різні часи І. Андрущенко, Л. Васильєв, Н. Вітрук, Р. Калюжний, Є. Кримова, В. Кудрявцев, А. Курбатов, В. Ладиченко, Г. Оніщенко, В. Пашін, Є. Скурко, В. Тимошенко, А. Фомін, А. Шабуров, Я. Янев. Окремі спроби здійснення філософсько-правових досліджень з питань зловживання правом зробили О. Волков, І. Гдалевич, А. Лещенко, С. Сливка, А. Шайо. Особливої уваги заслуговують дослідження Т.Полянського, який, здійснюючи загальнотеоретичний аналіз природи зловживання правом, розкриває його крізь призму соціально-філософської інтерпретації з позицій позитивістського та природного типів праворозуміння. Сучасні дослідження даного питання обмежуються, переважно, науковими статтями таких авторів, як: О. Вдовиченко, А. Коваль, Д. Кирилюк, Д. Луспеник, О. Микласевич, М. Рубашенко та ін. Загальнотеоретичні засади дослідження проблем ефективності різних правових явищ були сформульовані у працях вітчизняних теоретиків: С. Бобровник, А. Заєць, О. Зайчук, Ю. Зайчук, О. Копиленко, О. Львова, Л. Макаренко, Н. Оніщенко, Т.Тарахонич, Н. Пархоменко та інші.

Фрагментарність існуючих знань щодо даного правового феномену, та відсутність цілісного уявлення про загальні закономірності його функціонування породжують різнобічне розуміння правової природи зловживання правом, його ототожнення зі схожими правовими явищами і, як наслідок, – значні складнощі у його юридичній кваліфікації. Внутрішня суперечливість, яка міститься у категорії, сягає своїм корінням до більш глибокої правової проблеми, а саме, до самої природи права, як соціального явища, та його соціального призначення. Наукове осмислення наведених суперечностей дає змогу, на нашу думку, виокремити загальнотеоретичне знання про зловживання правом, а це, у свою чергу, допоможе подолати хибне тлумачення розуміння його змісту.

Зв'язок із науковими програмами. Дисертаційна робота виконана відповідно до програм науково-дослідної діяльності Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, та є складовою частиною наукової теми відділу теорії держави і права «Принцип рівності у праві: теорія і практика» (номер державної реєстрації РК0112U007119).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у пізнанні сутності та змісту теоретико-прикладних аспектів категорії «зловживання правом», обґрунтуванні закономірностей виникнення, функціонування та еволюції цього явища; розробці науково-обґрунтованих пропозицій щодо можливих шляхів протидії негативному впливу феномену зловживання правом у сучасному суспільстві та запобігання йому.

Для реалізації зазначеної мети були визначені відповідні *задачі*:

- окреслити стан наукового дослідження категорії «зловживання правом»;
- проаналізувати історичний шлях еволюції явища, що досліджується від стародавніх часів до сьогодення у різних державах. На підставі цього – здійснити історичну періодизацію феномену «зловживання правом»;
- розкрити зміст поняття «зловживання правом», виокремити його основні ознаки, властивості та сучасні особливості;
- виявити основні закономірності виникнення та функціонування явища «зловживання правом»;
- виявити соціальні чинники, що впливають на виникнення, еволюцію та функціонування зазначеної категорії;
- обґрунтувати юридичну класифікацію зловживання правом за різними підставами та критеріями, визначити його місце у структурі правової поведінки;
- з'ясувати особливості юридичної кваліфікації зловживання правом щодо можливості застосування юридичної відповідальності;
- встановити рівень ефективності діючого законодавства у протидії зловживанню правом, в контексті міжнародного та вітчизняного досвіду.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з поведінкою суб'єкта права при реалізації норм права.

Предметом дослідження є теоретико-прикладний аспект зловживання правом.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів, які сприяли об'єктивному аналізу предмета дослідження. З метою забезпечення повноти,

обґрунтованості та всебічності дослідження автором використано такі методи наукового пізнання.

Філософсько-світоглядні методи: матеріалістичний, та діалектичний методи застосовувались для вивчення особливостей теоретико-прикладних аспектів явища зловживання правом (розділ I, підрозділ 1.1–1.3).

Загальнонаукові методи: історичний метод застосовувався для вивчення особливостей виникнення та розвитку категорії «зловживання правом», її видів та модифікацій у конкретно-визначені історичні періоди (розділ I, підрозділ 1.1–1.3); системний метод дав змогу визначити роль і місце категорії «зловживання правом» у системі державно-правових явищ, її зв'язок та ступінь взаємодії з іншими правовими категоріями (розділ II, підрозділ 2.1); за допомогою структурно-функціонального методу вдалося отримати системні знання щодо функціональної ролі категорії «зловживання правом» у системі суспільних відносин, а також інформацію щодо елементного складу та механізму функціонування досліджуваного явища та місця категорії в системі видів правової поведінки (розділ II, підрозділ 2.2); статистичний метод використовувався для проведення кількісного аналізу частоти виникнення явищ зловживання правом у суспільстві (розділ II, підрозділ 2.1, 2.2; розділ III, підрозділ 3.1, 3.2.); прогностичний метод на основі вивчення соціальних чинників виникнення зловживання правом дав змогу визначити основні передумови виникнення та еволюції категорії «зловживання правом» (розділ I, підрозділ 1.2 та 1.3; розділ II, підрозділ 2.1); формально-логічний метод використано у дослідженні юридичної природи категорії «зловживання правом» у цілому, а також її форм та видів зокрема (розділ I, підрозділ 1.2 та 1.3; розділ II, підрозділ 2.1 та 2.2.); метод порівняння застосовано в процесі вивчення юридичної природи категорії «зловживання правом», її співвідношення із видами правової поведінки (розділ II, підрозділ 2.1 та 2.2.); метод абстрагування використано під час дослідження колізії зловживання правом і правової поведінки, а також аналізу феномену застосування форми закону всупереч його духу та змісту (розділ II, підрозділ 2.2 та 2.3.); метод наукового синтезу сприяв вивченню цілісності досліджуваного об'єкта в єдиному взаємному зв'язку складових елементів категорії «зловживання правом» (розділ I, підрозділ 1.2 та 1.3; розділ II, підрозділ 2.1; розділ III, підрозділ 3.1.).

Спеціальні методи (техніко-юридичного аналізу, конкретизації, тлумачення тощо): інтерпретаційний метод було спрямовано на тлумачення змісту наукових текстів (пам'яток історії, наукових праць, рукописів) та нормативно-правових актів (указів, постанов, рішень, тощо) (розділ III, підрозділ 3.1, 3.2.).

На основі використання основних логічних прийомів побудована структура дослідження теоретико-правової природи зловживання правом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дана дисертаційна робота є одним із перших в сучасній вітчизняній юридичній науці комплексних теоретико-правових досліджень, в межах якого здійснено спробу аналізу теоретико-прикладних аспектів зловживання правом.

За результатами дисертаційного дослідження
уперше:

– надано авторську дефініцію категорії «зловживання правом», як способу реалізації права всупереч його змісту та соціальному призначенню, внаслідок застосування якого суб'єкт завдає або намагається завдати шкоди іншим учасникам суспільних відносин;

– запропоновано авторську дефініцію категорії «спосіб зловживання правом», як використання (реалізація) наданого особі суб'єктивного права (повноваження), що скероване суб'єктивними мотивами (спонуканнями), задля досягнення поставленої суб'єктом зловживання мети; внаслідок чого завдається шкода суспільним відносинам, охоронюваним законом інтересам, особі, державі, суспільству;

– здійснено розмежування категоріальних понять «форма зловживання правом» і «вид зловживання правом». Так, «формою зловживання правом» є зовнішнє втілення, внутрішня структура та/або визначений порядок процесу реалізації суб'єктом наданого суб'єктивного права шляхом здійснення права всупереч із його основним призначенням щодо досягнення суб'єктивної мети (інтересу); в результаті цього умисно або необережно завдається шкода суспільству, державі, особі, громадянину. Водночас «вид зловживання правом» – становить поняття, яке утворюється шляхом виокремлення загальних ознак, притаманних явищу зловживання правом в індивідуальних категоріях (діяннях);

удосконалено:

– наукові положення щодо розуміння категорії «зловживання правом» на теоретико-правовому рівні, підходи до її вивчення, системні погляди на зміст даної категорії. Розуміння категорії «зловживання правом» має за своїм змістом три основні аспекти: розуміння зловживання правом як явища щодо реалізації свого права на шкоду іншому; розуміння зловживання правом у спектрі його співвідношення із категорією свободи; розуміння зловживання правом як дії за межами права; уявлення про еволюцію зловживання правом, залежність категорії зловживання правом від ступеня розвитку суспільства і держави, як суспільно-правового інституту.

– теоретичне обґрунтування механізму кваліфікації діянь, що мають ознаки зловживання правом. Загострено увагу на істотних кваліфікаційних елементах суб'єктивної сторони, що мають особливе значення, – на меті і мотиві. Це дає змогу не лише впевнитись, що конкретне діяння є зловживанням правом, а й визначитись із його класифікаційним рядом та обсягом відповідальності суб'єкта зловживання;

– уявлення про залежність зловживання правом від правової системи, ментальної характеристики, культурних особливостей та релігійних традицій суспільства, в якому таке зловживання виникає;

набули подальшого розвитку:

– характеристики про систему соціальних чинників, що впливають на виникнення та еволюцію зловживання правом у суспільстві. В контексті означеного зроблено висновок про наступне існування зловживання правом поза правом і суспільством є неможливим; межі зловживання правом залежать від рівня розвитку самого суспільства; характеристика зловживання правом значною мірою

обумовлена культурним рівнем та ментальними особливостями певного суспільства, зокрема, етнічними та релігійними традиціями;

– історичні концепції філософських теорій становлення та еволюції категорії «зловживання правом»;

– шляхи протидії зловживанню правом у суспільстві, а саме: нормативного регулювання категорії, закріплення принципу неприпустимості зловживання правом на конституційно-правовому рівні.

На даний час система протидії зловживанню правом у сучасному українському законодавстві має фрагментарний та переважно спеціально-галузевий характер. У зв'язку з цим зроблено висновок, що ефективна протидія зловживанню правом на законодавчому рівні повинна здійснюватись за дворівневою системою: рівень загальноправових принципів, а також рівень спеціально-галузевих приписів та норм регулювання.

Практичне значення одержаних результатів. Результати даного дисертаційного дослідження можуть бути використані у правотворчій діяльності, для удосконалення змісту положень нормативно-правових актів; у науково-дослідних цілях, для подальшого вивчення природи зловживання правом, закономірностей його функціонування та розвитку; у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін та курсів «Теорія держави та права», «Історія держави та права зарубіжних країн» та інші.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднені на засіданнях відділу теорії держави та права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Головні ідеї викладені на таких наукових і науково-практичних конференціях, як: Міжнародна наукова конференція (27–31 січня 2009 р., м. Косів, Івано-Франківська область); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання реалізації чинних національних та міжнародних нормативно-правових актів» (16–17 квітня 2011 р., м. Одеса); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (18–19 березня 2011 р., м. Київ); Всеукраїнські науково-практичні читання «Теорія та практика державно-правового будівництва України: сучасний період» (29–30 квітня 2011 р., м. Львів); Міжвідомчий круглий стіл «Рейдерство в Україні: правові та організаційні аспекти» (7 червня 2012 р., м. Київ).

Публікації. Основні теоретичні та практичні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження відображені у 16 наукових публікаціях, з яких: 7 наукових статей опубліковані у фахових наукових виданнях, з них 2 – у зарубіжних виданнях та 9 публікацій тез виступів на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, семінарах, читаннях та круглих столах, а також в інших наукових виданнях.

Структура і обсяг дисертації обумовлена метою та задачами дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 192 сторінки (із них основного тексту – 184 сторінки). Список використаних джерел містить 209 найменувань на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначено зв'язок з науковими програмами, планами, темами; з'ясовано мету та задачі, об'єкт та предмет, методологічну основу дисертації; наукову новизну одержаних результатів; наведено дані про апробацію та публікацію результатів, його структуру та обсяг.

Перший розділ дисертації «Теоретичні засади дослідження категорії «зловживання правом» присвячений аналізу основних концептуальних підходів до категорії «зловживання правом».

У *підрозділі 1.1. «Історіографія та методологія дослідження сутності та змісту «зловживання правом»* зазначено, що розуміння зловживання правом як загальнотеоретичної категорії зазнавало численних змін, у тому числі в його праворозумінні. Визначення зловживання правом на правовому, філософському, етимологічному рівнях дає змогу виокремити два основні підходи до розуміння сутності даної категорії – як дії всупереч соціальному призначенню права та дії поза межами права.

У даному підрозділі дисертації виклад наукового матеріалу здійснювався із застосуванням наступної історичної періодизації розвитку людського суспільства: Стародавній світ – Середньовіччя – Новий час – Новітня історія – Сучасність. Це дало змогу хронологічно відобразити динаміку розвитку зловживання правом як соціального явища і як теоретичної категорії в юридичній науці. Така періодизація відповідає динаміці розвитку соціально-економічних формацій в історії людського суспільства. Водночас, у межах наведеної періодизації проблема зловживання правом досліджувалась на прикладах конкретних країн та суспільств, як Заходу, так і Сходу.

Вочевидь, що зловживання правом в історії та теорії права – це об'єктивне соціальне явище, яке породжувало і породжує людське суспільство на всіх етапах свого розвитку.

У *підрозділі 1.2. «Поняття, ознаки та особливості зловживання правом»* зазначено, що питання визначення поняття і змісту такої правової конструкції, як «зловживання правом», його характерних особливостей завжди посідало важливе місце у правовій науці. Основними питаннями, що викликали дискусії серед науковців, були: визначення поняття «зловживання правом» і його ознак, виявлення чинників, що зумовлюють виникнення та функціонування цього соціального явища. Певний науковий інтерес викликає вивчення розвитку зловживання правом відповідно до сучасних суспільних та правових тенденцій. У юридичній літературі міститься чимало визначень цього поняття, його змісту, ознак, структури, ролі та місця в системі права. Але, вважаємо, належної цілісності та системності поглядів у цьому питанні ще не існує. Більшість відомих науковців визначають дану категорію шляхом використання цивільного права. Розробки проблеми зловживання правом на загальнотеоретичному рівні, на рівні визначення універсальних базових понять, які б застосовувались з цього приводу у різних галузях права, майже відсутні. На даний час склалося переважно цивільно-правове та деяке «прецедентне» визначення і розуміння поняття «зловживання правом», яке за аналогією застосовується в інших галузях права, адаптуючись до відповідних груп суспільних відносин.

Доволі цікавим є певне несприйняття або заперечення існування феномену зловживання правом деякими науковцями. З огляду на природну системність, взаємозалежність і взаємозв'язок будь-яких правових явищ, для удосконалення теоретичної розробки зловживання правом є доцільним здійснити його вивчення на логічно систематизованому загальнотеоретичному рівні. Вивчаючи цю проблему, слід чітко усвідомлювати відмінність між «духом права», «формою права» та «літерою закону», що якраз і створює формально-юридичні умови для виникнення зловживання правом. Характеристика права, як «міри добра і справедливості», що зведена у закон, характеризує, переважно, об'єктивне право, але ж, певний індивідуум завдає конкретної шкоди іншим особам, зловживаючи, насамперед, своїм суб'єктивним правом.

Необхідно зазначити, що законодавство багатьох країн взагалі не містить прямої заборони зловживання правом, а в деяких країнах така нормативна заборона міститься лише на галузевому рівні – при нормативному регулюванні конституційних, цивільних, комерційних, арбітражних та інших правовідносин. З огляду на ознаки категорії, що досліджується, можна сформулювати таку дефініцію: зловживання правом – це такий спосіб здійснення права всупереч його змісту та соціальному призначенню, внаслідок застосування якого, суб'єкт завдає або намагається завдати шкоду іншим учасникам суспільних відносин. При цьому не має особливого значення вид і характер суспільних відносин (політичні, економічні, соціальні, екологічні та ін.), у сфері яких здійснюється зловживання правом. З погляду на наведену дефініцію не є принциповим і формально-правовий статус тих учасників суспільних відносин (фізичні особи, юридичні особи, держава), яким внаслідок зловживання правом заподіюється та/або може бути заподіяна відповідна шкода. У наведеному контексті не має кваліфікаційного значення також імовірний розмір і характер шкоди (матеріальна чи моральна). Не впливає на кваліфікацію за наведеною раніше дефініцією і зміст юридичних норм, з використанням яких здійснювалось зловживання правом. Усі названі вище критерії (характер суспільних відносин, формально-правовий статус їхніх учасників, розмір і характер завданої шкоди, зміст використаних при зловживанні правом юридичних норм) впливають лише на визначення виду та ступеня відповідальності суб'єкта (адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова, кримінальна та ін.), який зловживає належним йому правом.

Запропоноване автором визначення зловживання правом і наведені у зв'язку з цим застереження засвідчують, що з наукового погляду подібне, досить складне за своїм змістом соціальне явище, потрібно вивчати насамперед у межах загальної теорії права, а не галузевих наукових дисциплін. При цьому не заперечується необхідність проведення галузевих наукових досліджень щодо зловживання правом, але вони мають бути лише логічним продовженням та конкретизацією відповідних загальнотеоретичних поглядів.

Таким чином, розглянувши розмаїття поглядів щодо категорії «зловживання правом», вдалося зробити узагальнення. Незважаючи на багатоаспектність досліджуваного явища, істотними загальними ознаками, що вирізняють його з кола інших правових явищ, є такі: заподіяння шкоди шляхом здійснення права; здійснення права всупереч його основному призначенню, соціальній меті. Усі інші

ознаки виступатимуть факультативними, прояв яких залежатиме від інших зовнішніх факторів, таких, наприклад, як: коло суспільних відносин, у якому виникає; статус суб'єкта (носія) права; характер шкоди; обсяг наданих прав; формалізованість права тощо. Для того, щоб уявити процес виникнення явища зловживання правом, розглядаються його рушійні фактори, тобто причини та умови виникнення, що породжують певні закономірності його функціонування. При цьому важливе значення має аналіз соціальних чинників і причин, що викликають та зумовлюють зловживання правом у сучасних умовах.

У підрозділі 1.3. «Види зловживання правом» зазначено, що множинність і суперечливість висновків щодо категорії «зловживання правом» породжує розбіжності у кваліфікації діяння «зловживання правом» і віднесення його до відповідної форми та виду (класифікації). Визначення класифікацій тих або інших правових явищ на науковому загальнотеоретичному рівні завжди створювало певну проблему. Адже складні правові явища, з огляду на багатоаспектний характер, по-різному відображаються в правовій площині, що і передбачає складність у розумінні їх сутності, і виділення підстав для їх поділу на види і форми. Тому будь-яка класифікація завжди буде неповною і певною мірою доволі умовною, оскільки лише частково характеризуватиме правове явище, що аналізується. Класифікація тих чи інших об'єктів являє собою послідовний розподіл таких об'єктів за категоріями з дотриманням загальних принципів систематизації на всіх рівнях. Явища зловживання правом можуть класифікуватися на види за різними критеріями. Найбільш повною є класифікація за галузевим принципом: зловживання правом у сфері конституційного, сімейного, трудового, цивільного, житлового, податкового, кримінального права та інших галузей права. У даному випадку підставою для поділу на види є галузь права, у рамках якої особа наділяється суб'єктивним правом, яким вона зловживає. Найбільш повною дана класифікація є тому, що в рамках її можливо здійснити вужчу внутрішню галузеву класифікацію, а отже, – детальніше проаналізувати природу феномену зловживання правом. Наприклад, у рамках сімейного права доволі поширеним є зловживання батьківськими правами. Зокрема, при реалізації такого батьківського права, як право на виховання дитини, можливо виокремити безліч різних прикладів зловживань.

Внутрішньогалузева класифікація зловживання суб'єктивними правами може бути не тільки результатом наукового аналізу, але в деяких випадках є розробкою законодавця (зазначається в тексті нормативно-правового акта). Галузевий критерій класифікації зловживання правом дає підстави нам акцентувати увагу і на інших аспектах явища, що досліджується. Враховуючи, що галузі права розподіляються на процесуальні та матеріальні, то у зв'язку з цим можемо класифікувати зловживання на зловживання процесуальним правом та зловживання матеріальним правом.

Зловживання правом можуть класифікуватися на:

- за характером правовідносин: зловживання публічним правом, зловживання приватним правом;
- за ступенем узагальненості прав: зловживання об'єктивним правом, зловживання суб'єктивним правом;
- за характером змісту права: зловживання природним правом, зловживання позитивним правом;

–за характером умислу суб'єкта зловживання правом: зловживання правом із наміром завдати шкоду, зловживання правом без прямого наміру завдати шкоду, але з метою досягнення певної визначеної суб'єктом мети (у тому числі корисливої), у результаті чого завдається шкода;

–за характером кваліфікаційного змісту діяння (з погляду формального закону): формально правомірні діяння, протиправні (формально неправомірні) діяння (злочини, проступки);

–за ступенем завданої шкоди: малозначні зловживання; зловживання, що спричинили середні та/або тяжкі наслідки (в тому числі матеріальні або моральні);

–за рівнем нормативно-правового регулювання: передбачені загальними нормами нормативно-правових актів та принципами права (загальні), передбачені спеціальними нормами нормативно-правових актів (спеціальні), не передбачені нормативно-правовими актами;

–за межами здійснення зловживання правом: на індивідуально-особистісному рівні, в межах певної соціальної групи (класу), в межах всього суспільства;

–за територіально-адміністративним рівнем здійснення (як правило, стосується зловживання правом у сфері службових та посадових повноважень): на місцевому рівні, на державному рівні;

–за характером виникнення: класичні – усталені у суспільстві, як правило, визначені нормативно-правовими актами (зловживання посадовим становищем, зловживання правом на відвід судді тощо); зловживання правом, за допомогою винаходів науково-технічного прогресу суспільства (як приклад, за допомогою комп'ютерних технологій, або інших інформаційних систем); зловживання правом, спричинені трансформаційно-суспільними процесами, зокрема такими, як: розвиток економіки, підприємництва (як приклад, рейдерство, дифамація тощо);

–за складністю діянь: односкладні, багатоскладні (характеризуються сукупністю ланцюгових діянь – рейдерство);

–за рівнем інтелектуального розвитку суб'єкта зловживання: примітивні, високоінтелектуальні;

–за суспільною сферою здійснення: в економічній сфері, у політичній сфері, у соціальній сфері;

–за ступенем досягнення мети: високоефективні, малоефективні;

–за мотивами здійснення: зловживання правом з корисливих мотивів (наприклад, здійснені для отримання неправомірної вигоди), зловживання правом з особистих мотивів (ревності, заздрість тощо), зловживання правом зі службових мотивів та ін.

Слід врахувати, що практика сучасних суспільних і правових відносин, зокрема у сферах політики та економіки, розвивається настільки швидкоплинно, що класифікувати всі види зловживань за всіма критеріями та підставами майже не можливо. Крім того, сама практична діяльність суб'єктів права породжує такі специфічні види зловживань, що не підпадають під жодну класифікацію.

Із загальнотеоретичного погляду на проблему, варто враховувати, що класифікатор категорії «зловживання правом» ніколи не буде вичерпним, оскільки вбачається, що гіпотетично зловживати можливо практично будь-яким суб'єктивним правом, будь-де і у будь-який спосіб.

Другий розділ «Зловживання правом: практичні виміри» присвячений аналізу особливостей юридичної кваліфікації зловживання правом, її (кваліфікації) елементної структури; співвідношення феномену зловживання правом із різновидами правової поведінки та фактору використання форми закону всупереч його духу, змісту та соціальному призначенню.

У підрозділі 2.1. «Юридична кваліфікація зловживання правом» зазначено, що для зловживання правом характерні такі кваліфікаційні особливості:

1. Суб'єкт права має бути наділений належним обсягом формальних прав, правомочностей (повноважень) та здатний їх реалізовувати.

2. Суб'єкт права повинен мати намір щодо здійснення своїх формальних прав.

3. Реалізація суб'єктом наданих йому прав має здійснюватись у межах правового поля, без порушення формального закону, та в межах обсягу наданих прав, оскільки вихід за межі такого обсягу кваліфікуватиметься як перевищення прав (повноважень).

4. Призначення, задля якого здійснюється реалізація суб'єктом наданих йому законом прав, має відрізнятися від соціального призначення (цілі) права.

5. Суб'єктом повинна бути визначена мета, задля досягнення якої здійснюється реалізація наданих йому прав.

6. Повинен прогнозуватись результат, якого бажає досягти суб'єкт по завершенні здійснення такої правореалізації.

7. Настають певні негативні наслідки (школа, збитки), які спричиняються в ході здійснення суб'єктом подібного роду правореалізації, або повинна існувати реальна загроза настання таких наслідків.

Вважаємо, що наявність саме цих основних особливостей дає змогу уявити процес кваліфікації зловживання правом як самостійний вид правової поведінки. Окрім того, в даному кваліфікаційному ряді вбачається елементний склад зловживання правом на загальнотеоретичному рівні (абстрагуючись від надбань спеціально-галузевих наук), як явища загальноправового, якому притаманний певний ряд сталих узагальнених закономірностей. На нашу думку, дані кваліфікаційні ознаки будуть притаманні зловживанню правом у будь-яких типах правовідносин внаслідок наявності загальних елементів.

У підрозділі 2.2. «Зловживання правом як різновид правової поведінки: класичні погляди та нові підходи» зазначено, що більшість діянь у правовому просторі становлять правомірні діяння. Саме вони визначають основу нормального функціонування держави і суспільства, а отже, формують правопорядок та є основним різновидом правової поведінки. Щодо правомірності поведінки тієї або іншої особи можна говорити у разі, коли такі дії збігаються з моделлю відповідної поведінки, усталеної правовою нормою, яка слугує гарантом, еталоном, критерієм правомірної поведінки особи в суспільстві. Отже, оскільки наслідки застосування правил належної поведінки завжди залежатимуть від фактичних обставин, які не визначаються цими правилами, ми не можемо «виміряти» справедливість, добросовісність, розумність застосування правила результатом, у кожному конкретному випадку. Юридична практика щодня породжує нові види і форми зловживання правом. Не всі види зловживання правом передбачені законом, але дане правило не змінює природи зловживання правом та не робить його суспільно

припустимим діянням. Відповідно, до класичних наукових поглядів зловживання правом слід, все ж таки, віднести до такого різновиду правової поведінки, як протиправна поведінка. З іншого боку, віднесення зловживання правом деякими дослідниками до такого різновиду правової поведінки, як формально-правомірна поведінка має свою логіку і певне обґрунтування. Але дана точка зору ще не набула необхідного наукового узагальнення. До того ж, віднесення зловживання правом до формально-правомірної поведінки теоретично виправдовує саму можливість зловживання правом. Віднесення зловживання правом до формально-правомірної поведінки не відповідає, на думку автора, і етимології поняття «зловживання правом», яке за своїм змістом суперечить поняттю «правомірність». Можливість використання в одній теоретичній конструкції одночасно двох понять, які явно суперечать одне одному, є доволі суперечливими з наукового погляду та формальної логіки.

У підрозділі 2.3. «Зловживання правом і феномен використання форми закону всупереч його духу та змісту» наголошується на тому, що для адекватної оцінки певної поведінки як зловживання правом, для запобігання їй, для її припинення і заборони, наявність формалізованих (об'єктивованих) норм позитивного права є ще недостатньою. Відтак, необхідно виявляти реальну спрямованість і соціальну значущість розглянутої поведінки, тобто її вплив на інтереси інших суб'єктів. В існуючих нормативно-юридичних формулюваннях неприпустимості зловживання правом поєднуються природно-правовий і позитивістсько-правовий типи праворозуміння. Дотримуючись їх, у законодавстві конструюються різноманітні юридичні способи запобігання, виявлення, заборони та встановлення відповідальності за зловживання правом, а також механізму реалізації даної відповідальності.

Третій розділ «Ефективне законодавство як передумова боротьби зі зловживанням правом» присвячений аналізу нормативно-правового регулювання протидії зловживанню правом, а також міжнародному досвіду та вітчизняній практиці.

У підрозділі 3.1. «Правове забезпечення протидії зловживанню правом» наголошується, що правове регулювання протидії зловживання правом як вид правового регулювання специфічного роду суспільних відносин, має істотне наукове та практичне значення, зокрема:

– право впливає на виникнення і впорядкування нових відносин та здійснює їх регулювання, якщо вони потребують і піддаються юридичній регламентації. В даному випадку феномен зловживання спотворює правові відносини та потребує відповідного блокування у правовій формі з боку держави;

– правове регулювання як засіб правового та юридичного впливу на поведінку суб'єктів, здійснює соціальний та державний контроль у суспільстві. Зловживання правом є феноменом формально дозволеної, але за суттю своєю протиправної поведінки;

– суспільні відносини потребують регулювання, за умови, що вони відображені у свідомій вольовій поведінці суб'єктів. Зловживання правом як вольовий акт уповноваженого суб'єкта, спрямований на використання права

всупереч його основному призначенню, є руйнівним щодо існуючого у суспільстві та державі правопорядку;

– правом мають бути врегульовані найбільш суттєві суспільні відносини, що періодично виникають, розвиваються та мають принципове значення для особи, держави, суспільства;

– нормативна протидія зловживанню правом має істотне значення, оскільки правове зловживання є дестабілізуючим явищем щодо найбільш істотних суспільних відносин (зокрема таких, як цивільні, торговельні, комерційні та інші господарські відносини, владні відносини, відносини у сфері кримінальної юстиції та ін.);

– протидія зловживанню правом, як форма правового регулювання відображається у трьох своїх основних способах, виділених науковцями: дозволі, забороні та зобов'язанні. Дозволи забезпечують соціальну свободу людини; заборони встановлюють певну міру поведінки, покладаючи на особу обов'язок утримуватись від учинення певних дій, що суперечать правовим нормам; зобов'язання закріплюють за особою обов'язок вчиняти певні дії в інтересах суб'єктів права засобом дотримання правових норм;

– нормативно-правове регулювання протидії зловживанню правом має здійснюватись на основі комплексу правових норм, об'єднаних в узгоджену, скоординовану, засновану на єдиних принципах систему. Вступаючи у правові відносини суб'єкти права набувають юридичних прав та обов'язків на підставі правозастосовного акта або власного волевиявлення. Отже, правова норма починає здійснювати регулювання не з моменту її нормативного видання, а з часу настання юридичного факту, що така норма передбачає. Визначено, що механізм протидії зловживанню правом складається з трьох аспектів: запобіжних заходів із запобігання зловживанню правом на початковому етапі; протидії зловживанню правом у процесі реалізації суспільних відносин; передбачення відповідальності у кожному конкретному випадку зловживання правом.

Розглядаючи питання нормативно-правового регулювання зловживання правом, доцільно звернутись до загальних правових принципів, що регулюють дану проблему, а також до спеціально-галузевих норм.

У підрозділі 3.2. *«Міжнародний досвід і вітчизняна практика боротьби зі зловживанням правом»* зазначається, що проблема ефективності законодавства у боротьбі з явищем зловживання правом може розглядатись у декількох площинах. Варто враховувати його внутрішній і зовнішній характер, а також інтеграційний аспект, що пов'язаний із імплементацією в сучасне українське законодавство міжнародних стандартів і норм, ефект глобалізації, тощо. Велике значення тут має також фактор зближення національних правових систем, адаптація законодавств та урахування взаємного досвіду національних правових систем. Сучасна юридична наука у дослідженні напрямів розвитку і функціонування сучасних правових систем наголошує на пріоритетності вдосконалення інституту відповідальності держави перед особою. Ефективна протидія зловживанню правом на законодавчому рівні повинна здійснюватись за дворівневою системою: рівень загальноправових принципів; рівень спеціальногалузевих приписів та норм регулювання. Юридичне значення норм протидії феномену зловживання правом у вітчизняному

законодавстві істотно недооцінене. Принцип неприпустимості зловживання правом не має власної стійкої логічної теоретичної конструкції, у тому числі й на конституційно-правовому рівні. Існує необхідність поширення цього принципу із загальнотеоретичного рівня на законодавчий, а також закріпленням його в окремому положенні Конституції України. Через відсутність належної теоретичної основи застосування на практиці ст. 13 ЦК України, яка регламентує протидію зловживанню правом у цивільно-правових та господарських відносинах, є дещо хаотичною. Положення зазначеної норми вступають у певну колізію з іншими способами юридичного захисту і використовуються судом або зацікавленим колом осіб лише як допоміжний механізм, а не самостійний правий регулятор. Практика поширення застосування наведеної статті ЦК України на інші групи правовідносин відсутня.

Міжнародний досвід і вітчизняна практика наочно демонструють, що зловживання правом є явищем, що пронизує всі галузі права та всі групи правовідносин. Тому воно потребує аналізу і вивчення відповідно до міжнародного та вітчизняного досвіду.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає у комплексній характеристиці категорії «зловживання правом», як теоретико-правового явища. Вирішення поставлених завдань надало змогу, насамперед, переосмислити сутнісні характеристики категорії «зловживання правом», її теоретико-прикладні аспекти та запропонувати шляхи протидії цьому явищу в суспільстві.

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Внаслідок наукового дослідження категорії «зловживання правом» встановлено, що класичне уявлення про категорію «зловживання правом» є дещо «застарілим», таким, що не відповідає сучасному стану розвитку суспільства. Воно потребує наукового переосмислення, нових підходів та вимірів опрацювання. Особливу увагу при цьому варто приділити вивченню юридичної практики.

2. Окрему увагу присвячено історичній характеристиці зловживання правом, його періодизації та стану розвитку в суспільствах різного типу. Виклад наукового матеріалу здійснювався із застосуванням наступної історичної періодизації розвитку людського суспільства: Стародавній світ – Середньовіччя – Новий час – Новітня історія – Сучасність. Це дало змогу хронологічно відобразити динаміку розвитку зловживання правом як соціального явища і, як теоретичної категорії в юридичній науці.

3. На основі вивчення поняття «зловживання правом», основних ознак явища, властивостей та сучасних особливостей вироблено власне загальнотеоретичне визначення правової категорії «зловживання правом», відповідно до якої: «зловживання правом – це спосіб здійснення права всупереч його основному змісту та призначенню, внаслідок застосування якого суб'єкт права завдає або намагається

завдати шкоду іншим учасникам суспільних відносин». На нашу думку, дане загальнотеоретичне визначення охоплює сутнісний і формалізований аспекти явища що досліджується, а також окреслює основну закономірність виникнення зловживання правом – використання права всупереч його змісту та соціальному призначенню.

4. Визначено такі основні закономірності виникнення та функціонування «зловживання правом»:

а) зловживання правом як негативний соціальний феномен виникає одночасно із правом та функціонує у межах конкретного суспільства. Існування його поза правом і суспільством є неможливим; зловживання правом еволюціонує та видозмінюється разом із суспільними трансформаціями. Отже, ступінь розвитку зловживання правом, як негативного соціального феномена, залежить від ступеня розвитку самого суспільства;

б) якісна характеристика зловживання правом значною мірою зумовлена ментальними особливостями в певних координатах часу і простору. Крім того, варто враховувати також особливості відповідної правової системи, зокрема етнічні та релігійні традиції того чи іншого суспільства. Множина форм і видів зловживання правом є категорією мінливою, залежною від стану розвитку суспільства;

в) прояви зловживання правом мають конкретно-історичний зміст і динамічний характер. З ускладненням економічної та соціальної структури суспільства ускладнюються відповідні форми та види зловживання правом;

г) подолати зловживання правом остаточно не можливо. Проте, необхідно віднайти шляхи щодо протидії, запобігання та мінімізації цього явища на нормативному, правовому, культурному та суспільному рівнях.

5. Визначено поняття та систему соціальних чинників, що впливають на явище зловживання правом. Дана система подана за різними критеріями та здійснена з урахуванням сучасного стану суспільства, динаміки його розвитку та видозмін. Соціальними чинниками зловживання правом є комплекс явищ об'єктивного та суб'єктивного характеру, здатних детермінувати вчинення зловживання правом суб'єктами суспільних відносин.

Всі соціальні чинники, що впливають на виникнення зловживання правом, пропонуємо класифікувати:

–за сферою впливу: економічні, управлінські (адміністративні), політичні, процесуальні, юридично-правові тощо;

–за характером виникнення: суб'єктивні (спричинені індивідуально суб'єктивним фактором, як-то внутрішнє ставлення, ідейне переконання, правова культура суб'єкта, що вчиняє зловживання правом); об'єктивні (спричинені зовнішніми факторами, соціальний та майновий стан суб'єкта тощо);

–за рівнем виникнення: соціальні чинники індивідуального рівня (щодо окремої особи, людини, громадянина); соціальні чинники рівня певної соціальної групи (чиновницький апарат, посадові та службові особи та ін.); соціальні чинники, які стосуються всього суспільства (прикладом таких соціальних чинників, що можуть викликати зловживання правом на рівні всього суспільства може слугувати: низький рівень майнового та соціального забезпечення населення у державах перехідного типу, класове розшарування суспільства, економічна криза тощо);

–за способом дії: активні (особисті потреби особи та інше); пасивні (відсутність юридичної відповідальності, низький рівень нормативно-правового регулювання суспільних відносин, прогалини у праві, низький рівень правової культури);

–залежно від ступеня розвитку суспільства: динамічні (залежні від розвитку суспільства та суспільних відносин, наприклад, соціальні, майнові, особисті блага: із розвитком суспільства діапазон та види таких благ збільшуються); статичні (сталі, незмінні та незалежні від суспільного розвитку категорії, наприклад: низький рівень моральності особи, особливості її індивідуального та психічного розвитку).

6. Розроблено розгалужену класифікацію феномену «зловживання правом» за різноманітними критеріями. Наведений класифікаційний ряд підтверджує, що зловживання правом є явищем наскрізним та пронизує всі види суспільних відносин. Дана класифікація є залежною від розвитку суспільства, держави і права. Здійснено розмежування категоріальних понять «форма зловживання правом» і «вид зловживання правом». Визначено особливе місце зловживання правом у структурі правової поведінки.

7. Виокремлено основні особливості юридичної кваліфікації зловживання правом, які, окрім теоретичного навантаження, мають прикладний характер у можливості застосування юридичної відповідальності. У процесі дослідження суб'єктивної сторони явища «зловживання правом» встановлено особливості і роль таких її елементів, як мотив і мета при здійсненні кваліфікації діяння зловживання правом.

8. Встановлено рівень ефективності діючого законодавства у протидії зловживанню правом. Доведено, що зловживання правом є проблемою загальноправовою, яка пронизує всі галузі та інститути права (як свідчить міжнародний досвід та вітчизняна практика). Отже, протидія зловживанню правом потребує відповідного загальноправового рівня регулювання, зокрема конституційного. У зв'язку з цим запропоновано закріпити у чинному законодавстві України загальний принцип неприпустимості зловживання правом і поширити його дію на всі види правовідносин. Зроблено висновок, що нормативне регулювання протидії зловживанню правом не є інститутом або субінститутом певної правової галузі, оскільки не обмежується рамками однієї галузі права. Висловлено припущення, що протидія зловживанню правом на системному рівні є за своїм змістом загальноправовим комплексним інститутом. Встановлено, що імплементація знань і правових традицій міжнародного і вітчизняного регулювання категорії «зловживання правом» надає можливість виробити нові шляхи протидії даному явищу на суспільному та правовому рівнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у закордонних та вітчизняних фахових виданнях

1. Милетич О. О. Формы злоупотребления правом: общетеоретический аспект исследования/ О. О. Милетич // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2012. – № 6 (16). – С. 260–265.
2. Милетич О. О. Злоупотребление правом: теоретико-правовой и некоторые философские аспекты исследования понятия / О. О. Милетич // Закон и право. – 2013. – № 3. – С. 27–31.
3. Мілетич О. О. Зловживання правом. Феномен свободи у праві / О. О. Мілетич // Держава і право. – 2011. – № 52. – С. 60–64.
4. Мілетич О. О. Теоретичні аспекти завдання шкоди, в результаті здійснення зловживання правом / О. О. Мілетич // Держава і право. – 2011. – № 53. – С. 65–69.
5. Мілетич О. О. Зловживання правом: теоретико-правовий аналіз / О. О. Мілетич // Судова апеляція. – 2011. – № 3 (24). – С. 20–26.
6. Мілетич О. О. Проблеми юридичної кваліфікації категорії «зловживання правом» (загальнотеоретичний аспект) / О. О. Мілетич // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 60–63.
7. Мілетич О. О. Нормативно-правове регулювання протидії зловживанню правом: загальнотеоретичний аналіз / О. О. Мілетич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Ч. 2, № 20. – С. 55–58.

Інші наукові публікації, тези та матеріали виступів на наукових конференціях

8. Українчук О. О. Зловживання правом: історико-правовий екскурс / О. О. Українчук // Юриспруденція: теорія і практика : науково-практичний журнал. – 2008. – № 4(42)2008. – С. 28–33.
9. Українчук О. О. Зловживання правом: сутність, поняття / О. О. Українчук // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Косів, 27–31 січня 2009 р.) – 2009. – С. 263–265.
10. Мілетич О. О. Завдання шкоди в результаті здійснення права, як основна ознака зловживання правом / О. О. Мілетич // Актуальні питання реалізації чинних національних та міжнародних нормативно-правових актів : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції Причорноморської фундації права (м. Одеса, 16–17 квітня 2011 р.) – 2011. – С. 24–26.
11. Мілетич О. О. Зловживання правом: розмежування форм та видів (загальнотеоретичний аспект) / О. О. Мілетич // Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18–19 березня 2011 р.) – 2011. – С. 17–20.

12. Мілетич О. О. *Форми зловживання правом: проблеми класифікації* / О. О. Мілетич // *Теорія та практика державно-правового будівництва України: сучасний період : матеріали Всеукраїнських науково-практичних читань* (м. Львів, 29–30 квітня 2011 р.) – С. 103–106.

13. Мілетич О. О. *Свобода і відповідальність у праві, в контексті зловживання правом* / О. О. Мілетич // *Альманах права. Праворозуміння та правореалізація: від теорії до практики : науково-практичний юридичний журнал.* – 2011. – № 2. – С. 210–213.

14. Мілетич О. О. *Рейдерство як одна з форм зловживання правом* / О. О. Мілетич // *Рейдерство в Україні. Правові та організаційні аспекти* (матеріали Міжвідомчого круглого столу) : матеріали Міжвідомчого круглого столу Національної служби безпеки України (м. Київ, 7 червня 2012 р.) – 2012. – С. 46–55.

15. Мілетич О. О. *Соціальні чинники виникнення, функціонування та розвитку зловживання правом в сучасному суспільстві* / О. О. Мілетич // *Карпатський правничий часопис : наукове періодичне видання.* – 2013. – № 1(01). – С. 71–74.

16. Мілетич О. О. *Колізія зловживання правом та правової поведінки. Феномен використання форми закону всупереч його духу та змісту* / О. О. Мілетич // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* – 2013. – № 2/2013. – С. 14–18.

АНОТАЦІЇ

Мілетич О. О. Зловживання правом: теоретико-прикладний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу теоретико-прикладних аспектів категорії «зловживання правом». В роботі: визначаються концептуальні підходи до розуміння поняття «зловживання правом», сутності категорії, надана їй видова характеристика, визначений взаємозв'язок із видами правової поведінки, визначені способи боротьби із зловживанням правом, вивчені міжнародний досвід та вітчизняна практика. Досліджуються сучасні тенденції розвитку та функціонування категорії «зловживання правом». Визначено чинники боротьби та подолання зловживання правом засобами підвищення ефективності сучасного законодавства у суспільстві.

Ключові слова: зловживання правом, правопорядок, відповідальність, правова поведінка, межа права.

Милетич О. О. Злоупотребление правом: теоретико-прикладной аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права, история политических и правовых учений. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертационное исследование посвящено комплексному исследованию теоретико-прикладных аспектов категории «злоупотребление правом». В работе определены концептуальные подходы к пониманию понятия злоупотребления правом, сущности категории, предоставлена ее видовая характеристика, определена взаимосвязь с видами правового поведения, определены способы борьбы со злоупотреблением правом, изучены соответствующий международный опыт и отечественная практика. Огромное значение в исследовании данной правовой категории имеет фактор сближения национальных правовых систем, адаптация законодательств с учетом взаимного опыта национальных правовых систем. Юридическое значение норм противодействия феномену злоупотребления правом в отечественном законодательстве недооценено. Современная юридическая наука в исследовании направлений развития и функционирования современных правовых систем акцентирует внимание на приоритетности усовершенствования института ответственности государства перед личностью. Эффективное противодействие злоупотреблению правом на законодательственном уровне должно совершаться по двухуровневой системе: на уровне общеправовых принципов; на уровне специально отраслевых норм регулирования. Исследуются современные тенденции развития и функционирования категории «злоупотребления правом». Предложено ряд способов борьбы и преодоления злоупотребления правом в современном законодательстве.

Ключевые слова: злоупотребление правом, правопорядок, ответственность, правовое поведение, граница права.

Miletych O. Abuse of the law: theoretical and applied aspect. – Manuscript.

Thesis for applying for the academic degree of the candidate of juridical sciences on specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law, History of Political and Legal Studies. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the complex analysis of the theoretical and applied aspects of the category of «abuse of law». The thesis defined conceptual approaches to understanding the concept of abuse of law, these sense of the category provided its species characteristic, the relationship of the types of legal behavior, certain ways of dealing with the abuse of law, international experience and local practices. Investigates the current trends, in the abuse category and function in the law. A combat factors and overcoming abuse of law in area of the contemporary legislation.

Key words: abuse of law, law enforcement, responsibility, legal behavior, bounds of the law.

Підписано до друку 08.01.2015 р. Формат 60×90¹/₁₆. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Зам. № 1123

Друк: «Карат Лтд», 03194, м. Київ, вул. Литвиненко-Вольгемут, 2-а.
тел.: (044)229-11-40/90, (050)355-72-92, e-mail: karat@karat.in.ua
Свідоцтво ДК № 163 від 01.09.2000 р.